

Pedagogiek in de vingers

Werkboek pedagogische
begeleiding in de
kinderopvang

Inge van Rijn

Pedagogiek in de vingers

Inge van Rijn

Pedagogiek in de vingers

Werkboek pedagogische begeleiding in de kinderopvang

Houten 2020

ISBN 978-90-368-2434-7

ISBN 978-90-368-2435-4 (eBook)

<https://doi.org/10.1007/978-90-368-2435-4>

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2020
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of opnamen, hetzij op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Samensteller(s) en uitgever zijn zich volledig bewust van hun taak een betrouwbare uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor drukfouten en andere onjuistheden die eventueel in deze uitgave voorkomen. De uitgever blijft onpartijdig met betrekking tot juridische aanspraken op geografische aanwijzingen en gebiedsbeschrijvingen in de gepubliceerde landkaarten en institutionele adressen.

NUR 847/854

Basisontwerp omslag: Studio Bassa, Culemborg

Foto omslag: Monique Wolf

Automatische opmaak: Scientific Publishing Services (P) Ltd., Chennai, India

Bohn Stafleu van Loghum

Walmolen 1

Postbus 246

3990 GA Houten

www.bsl.nl

Voorwoord

Wat een prachtig boek heeft Inge van Rijn geschreven. En niet alleen dat: het is ook een zeer welkom boek in de kinderopvang, een sector die stevig aan het professionaliseren is. Met de intrede van de pedagogische coaches is een belangrijke stap gezet op weg naar een werkelijk bloeiende pedagogiek van en voor de kinderopvang. Dit boek biedt de werkvloer en vooral de coaches alle steun die ze bij hun werk kunnen gebruiken. Vanaf de eerste pagina merk je dat Van Rijn de materie tot in haar vingertoppen beheerst.

Wat het boek bijzonder maakt is de gelaagdheid. Want alhoewel het in eerste instantie de coaches zijn die worden aangesproken en ik mag wel zeggen: worden bemoedigd, is de inhoud van A tot Z pedagogisch te noemen. Dat komt omdat de auteur de pedagogische taken van het kindercentrum terecht centraal stelt. De kinderopvang heeft ongetwijfeld meer taken en vervult in onze maatschappij meerdere functies, maar Van Rijn laat ondubbelzinnig zien dat het de pedagogische taak is waar het werk in het kindercentrum mee staat of valt. Het gaat steeds om de relaties tussen de pedagogisch medewerkers en de kinderen (en hun ouders) en tussen de kinderen onderling. Concreet gaat het om veilige, respectvolle, gestructureerde en leerzame relaties en dat alles in een ruimte die als het ware als een 'extra' medewerker fungeert.

De kracht van dit boek is dat deze onderwerpen niet theoretisch of abstract worden behandeld, maar vanuit de levendige en soms weerbarstige praktijk van alledag. In die praktijk doet zich de hele dag en de hele week van alles voor, soms lopen de dingen goed, soms loopt het wat minder, soms loopt het uit de hand. Dit boek geeft vele aanknopingspunten, handvatten en tips voor coaches om met pedagogisch medewerkers maar ook met leidinggeven, directies en oudercommissies in gesprek te gaan. Daarbij grijpt Van Rijn steeds terug op de kern: de pedagogische taken van het kindercentrum en het pedagogisch handelen dat nodig is om deze te vervullen. De prikkelende casussen in dit boek brengen soms een glimlach, soms een frons op het gezicht. Gaat het er echt zo aan toe? Ja, dat is de wereld van het kindercentrum! Wat de coaches aantreffen in die praktijk vormt het startpunt voor mooie, soms indringende, soms ontroerende gesprekken. Inge van Rijn laat steeds goed zien hoe je als coach die gesprekken op een veilige, respectvolle, gestructureerde en leerzame manier kunt voeren. Met andere woorden: wees de praktijk die je graag wilt zien.

Ik ben ervan overtuigd dat dit boek een wezenlijke en zeer gewenste bijdrage levert aan niet alleen de verdere ontwikkeling van het werk van de coaches, maar ook aan de pedagogische kwaliteit van de sector kinderopvang als geheel. Daarmee is dit boek een teken van een toenemend besef in verschillende sectoren, denk naast de kinderopvang aan het onderwijs en de jeugdzorg, dat wat daar gebeurt in de eerste plaats mensenwerk is en geen machinaal werk. Een inzicht dat de beroemde pedagoog Janusz Korczak, van wie Inge van Rijn zulke prachtige motto's heeft overgenomen voor haar hoofdstukken, lang geleden al

verwoordde: 'Er zijn fouten die je telkens weer zult maken, want je bent een mens en geen machine.' Inge van Rijn laat zien hoe coaches de medewerkers kunnen ondersteunen en stimuleren om wanneer het een keer fout gaat niet bij de pakken neer te zitten, maar opnieuw te beginnen en daarmee door te gaan.

Ik hoop dat dit boek zijn weg mag vinden in de volle breedte van die wondere wereld van de kinderopvang.

Joop Berding

pedagoog en auteur

Inleiding

Dit boek gaat over pedagogische begeleiding in de kinderopvang. Het is gebaseerd op mijn ervaringen als pedagoog in de kinderopvang. Een belangrijk onderdeel van mijn werk was om 'rond te hangen' in kindercentra: kijken in de groepen, luisteren naar de vragen van pedagogisch medewerkers (pm'ers) en lastige vragen aan hen stellen. Vragen over hun pedagogisch handelen: 'Wat doe je met de kinderen? Hoe is dat voor de groep? Wat zou het belangrijkste kunnen zijn?'

Het gesprek met de pm'ers was een zoektocht naar verbindingen. Verbindingen tussen het pedagogisch handelen dat ze in hun vingers hebben en de kennis in hun hoofd. Ofwel: tussen het praktisch handelen in de groep en de pedagogische taken van het kindercentrum. Als je weet waar je mee bezig bent, kun je bewust aan de slag gaan met de pedagogische taken van het kindercentrum.

Blik op je handen

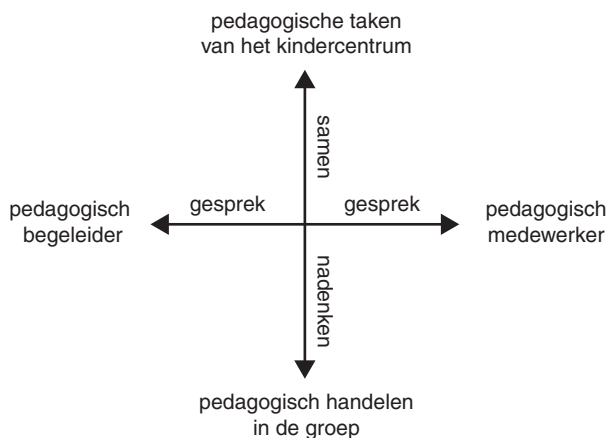
In 1990, toen ik met dit werk begon, wilde ik de medewerkers veel vertellen over pedagogische visies, inspirerende pedagogen en kennis die ik in mijn hoofd had. Het viel me op dat de pm'ers een heel andere taal spraken: zij wilden graag tips voor lastige situaties in de groep, maar ik kwam met pedagogische kennis aanzetten.

Zo merkte ik op een cursusavond over 'Reggio Emilia' (kinderopvang in Italië) dat de aandacht bij de medewerkers verslapte. Ze waren moe na een dag hard werken. Ik probeerde mijn boodschap kort samen te vatten: 'Het allerbelangrijkste is: zelfreflectie!'

- Wat?
- Reflectie op je pedagogisch handelen.
- Ehh ... reflectie?
- Ja, nadenken over je eigen handelen.
- Nadenken over wat? vraagt een deelnemer aan haar buurvrouw.
- Over je eigen handelen.
- Huh, je eigen handen?

Hoog tijd voor de pedagoog om tot zelfreflectie te komen! Wat was ik aan het doen met de groep? Hoe kwam dit op de deelnemers over? Ik moest allereerst leren om de mensen in mijn groep beter te verstaan. Bij mezelf ging ik op zoek naar de verbinding tussen de kennis in mijn hoofd en de alledaagse praktijk van de begeleiding.

In de loop der jaren heb ik die begeleiding beter in de vingers gekregen. Ik leerde de dialoog met pm'ers aangaan. Om er samen, al pratend, achter te komen hoe je in de groep met de pedagogische taken bezig bent. Een dialoog komt pas tot stand als er wederzijds vertrouwen is en respect voor elkaars positie. Ik heb er 25 jaar op geoefend.

■ **Figuur 1** Samen in gesprek

Van de ‘lastige gesprekken’ heb ik het meest geleerd. Ik leerde de pm’ers en mezelf er beter door kennen. Door deze ervaringen ben ik steeds meer van de pedagogische praktijk in de kinderopvang gaan houden en steeds meer gaan genieten van het contact met de medewerkers. ‘Ik zou hier een boek over kunnen schrijven!’, dacht ik vaak.

Doen en denken

De ondertitel van dit boek is: *Werkboek voor pedagogische begeleiding in de kinderopvang*. Het is een werkboek, omdat je als pedagogisch begeleider met beide benen op de werkvloer staat. Je observeert de groepen en gaat met de pm’ers in gesprek over wat je hebt gehoord en gezien. Dit boek biedt houvast en inspiratie bij die gesprekken. Er staan voorbeelden in van gesprekken, waarmee je kunt oefenen. In ieder hoofdstuk staan vragen en opdrachten waar je zelf mee aan de slag kunt gaan. Kortom: dit boek gaat jou helpen bij je taken als pedagogisch begeleider.

Jouw taak in het gesprek is om samen met de pm’ers na te denken over hun pedagogisch handelen. Spontaan handelen kunnen pm’ers gelukkig heel goed, dat is ook nodig als je met een groep kinderen werkt. Maar er schuilt een gevaar in alles spontaan ‘vanuit jezelf’ doen. Het gevaar is dat iedere medewerker naar eigen inzicht, voorkeur en misschien ook willekeur gaat handelen. Als begeleider wil je dat de pm’ers bewust bezig zijn met de pedagogische taken van het kindercentrum.

In de groep gebeurt zoveel tegelijk, dit vraagt soms om een snelle reactie van de pm’ers. Het komt voor dat kinderen elkaar bijten of boven op de tafel klimmen. Dan kunnen pm’ers niet eerst na gaan denken over de pedagogische taken. Pas buiten groepstijd kun je rustig terugkijken op wat er is gebeurd. Daarbij ben je als begeleider niet alleen een klankbord bij wie de pm’er haar verhaal kwijt kan; je houdt haar ook een spiegel voor. Je stelt vragen: ‘Hoe reageerde jij op de kinderen? Zou je dit de volgende keer weer zo doen?’ Al pratend ga je samen op zoek naar verbindingen tussen het spontane handelen in de groep en de kennis van de pedagogische taken van het kindercentrum. Zie ■fig. 1.

De kern van het schema bestaat uit het onderlinge gesprek en het samen nadenken. Dat vraagt om een goede relatie tussen jou als begeleider en de pm'er. Een relatie waarbij je wederzijds vertrouwen opbouwt en elkaars standpunten respecteert. Eigenlijk is het net als in het werk van de pm'er met de kinderen: het draait om de persoonlijke relatie die je met elkaar aangaat. Werken aan een veilig klimaat binnen de groep begint bij een gevoel van veiligheid in jouw gesprekken met pm'ers.

Het heeft weinig zin om pm'ers te vertellen hoe zij in de groep moeten handelen. Dat weten ze meestal zelf heel goed. Als je wilt dat een pm'er meer respect toont voor de autonomie van kinderen, begin dan met respecteren van haar autonomie en geef haar de ruimte om zich uit te spreken. Als begeleider houd je de pm'er een spiegel voor: zo ga jij met de kinderen om. Daarbij moet je ook zelf in de spiegel durven kijken en je afvragen: hoe ga ik met de pm'ers om?

Opbouw van het boek

In het eerste hoofdstuk kijken we naar het pedagogisch handelen in de groep in relatie tot de pedagogische taken van het kindercentrum. Daarbij draait het om relaties binnen de groep. In de volgende vier hoofdstukken richten we onze aandacht steeds op een van de pedagogische taken van het kindercentrum. In ►H. 2 gaat het over veilige relaties binnen de groep. In ►H. 3 om respectvolle relaties. ►H. 4 gaat over werken aan structuur binnen de groep en ►H. 5 over het scheppen van een leerzaam klimaat.

De ruimte en inrichting van het kindercentrum vervullen ook een belangrijke pedagogische taak. Dat bekijken we in ►H. 6. In je werk als begeleider krijg je te maken met weerstand bij pm'ers of met druk vanuit het management. In ►H. 7 krijg je tips voor hoe je hiermee om kunt gaan.

Opbouw van de hoofdstukken

In ►H. 2 tot en met 6 vind je – na een korte inleiding – gesprekken tussen begeleider en pm'er(s) over een praktische vraag. Zoals een dreumes die slecht luistert of een peuter die niet speelt. Na ieder gesprek volgt de blik op het pedagogisch handelen, met aandacht voor de volgende zaken:

- Wat doet de pm'er met de kinderen? Is ze bezig met luisteren, kijken, verbinding maken, benoemen, initiatieven nemen? Wat gebeurt er in de groep? Hoe is dat voor de kinderen?
- Wat doe jij als begeleider met de pm'er? Stel je open vragen? Ga je in op wat de pm'er zegt? Hoe ga je om met de emoties van de pm'er?
- Wat is de belangrijkste pedagogische taak van de pm'er? Is ze daar ook echt mee bezig? Waar heeft ze moeite mee? Hoe komt dat? Hoe ga je daarmee om?
- De toon van het gesprek: jouw relatie als begeleider met de pm'er moet een voorbeeld zijn voor haar relatie met de kinderen: veilig, respectvol, leerzaam en gestructureerd. Hoe bereik je dat?
- Doel van het gesprek is een verbinding leggen tussen het pedagogisch handelen in de groep en de pedagogische taken van het kindercentrum. Hoe komt die verbinding tot stand?